

gyűjtéséből ismer. Ha a Barlangkutató V. évfolyam I-ső füzetének 21. lapján közölt rajzot nézzük, melyet Kormos publikációja számára Dömök Teréz készített úgy a két kép között a csodálatos hasonlóság, amelyről már előbb is volt alkalmunk tudomást szerezni, ismét feltűnik. Ugyanazok a darabok, ugyanazon nézetben.

A pilisszántói kőfülke ismertetése alkalomával azzal az indoklással, hogy a barlang maga nagyon szellős és hűvös, az ősemberrel „eszkimómódra földbe vájt kunyhót” (137. l.) készített. Földbe vájt kunyhókat, lakógödröket a paleolitikumból eddig nem ismerünk.

Ugyanezen leletek ismertetésekor a következőket írja: „A mi ősvadász népünk is felszedi sátorfáját és megy a vad, az élelem, a biztos mindennapi kenyér: az Élet után. Végig vándorol egész Észak Szibérián, egy-két törzse eljut Amerikába, Grönlandra és ma is azt az életet éli, amelyet élt százezer évvel ezelőtt: vadászik a renszarvasra, a fókára, harcol ma is az ősi fegyverekkel az életért — az eszkimó”. (137. l.) Ilyen délibábos képet rajzolni a tudomány mai állása mellett vagy már, vagy még nem szabad.

Kíváncsiak lennénk arra, hogy a 138. lapon említett 69. kép a) és b) rajzait (istállóskői aurignacien pengék és kiskevélyi pengék) hol találhatjuk, mert az ismertetett munkában nincsenek. Itt a 69. kép felirata: „Kommandópálca bevéselt vadló rajzokkal a la madeleine-i barlangból” (127. l.).

Nem akarjuk lebecsülni a magyar föld csodálatos teremtő erejét, de kétségbe vonjuk az ősembernek az említett tényezővel indokolt erdőgazdasági tevékenységét. (138. l.)

Azt állítja, hogy: „...nyomát találjuk már a síksággal közvetlenül határos dombvidéken a sátorpanyáknak is” (138. l.). Illusztrációul pedig a Font de Gaume bar-

lang rajzait adja, amivel legfeljebb valószínűsíteni lehet a magyarországiakat, de bizonyítani aligha. Inkább a hazai, eddig ismeretlen sátorpanyák nyomait mutatta volna be, ha ilyeneket egyáltalában ismer?

A paleolitikum és neolitikum közti átmenet kérdése mind jobban foglalkoztatja a tudós világot, határozott eredmény aligalig mutatható fel. Ezért meglepetéssel olvassuk, hogy a kismagyaralföld Sághegy-plató magdalénien lelete „...nagyon világosan szemlélteti az átmenetet a paleolit és neolit korok között” (140. l.). Ezt a leletet a tudomány eddig nem ismeri. Ha a szerzőnek tudomása van róla, miért nem publikálja ezt a nagyon fontos anyagot, vagy ha közölte már valahol, miért nem mondja meg, hol?

Végzésül még csak annyit akarunk mondani, hogy ismertetésünk korántsem teljes, csupán a legkirívóbb néhány hibára mutatunk rá. Lehetetlenség lett volna sorról-sorra haladva kimutatni a sok következetlenséget, hibás magyarázatokat.

Párducz Mihály.

II.

A fentebb ismertetett munkának második kötete a holocén korról foglalkozik. Természetesen minket ebből is csak az a rész érdekel, amelyik „A holocén kor ősemberéről az Alföldön” címet viseli s a könyvnek XVI. fejezetét tölti ki. (302—341. l.)

Ebből a 39 oldalból is csak 23 az, amelynek forrásait nem tudtuk eléggé ellenőrizni s így szerző sajátjaként tekintjük. Ezzel az önálló résszel, illetőleg egyes megállapításával lejjebb fogunk foglalkozni, rámutatva arra a szokatlan tudományos módszerre, amellyel szerző állításait igazolni törekszik.

Az a 16 oldal, amelyen a szerző nagy olvasottságról s a szokszor nehezen hozzáférhető közlemények ismeretéről tesz ta-

nőbizonyosságot, tulajdonképen négy forrásból táplálkozik. És pedig Rapaics Rajmundnak: „A földművelés legrégebb emlékei Európában” című s a Természettudományi Közlöny 1921. évi pótfüzeteinek és nem a Közlönynek (350 l.) 234—237. lapjain megjelent illusztrált értekezéséből; Krecsmárik Endrének: „Őskori nyomok Szarvas területén s a szappanosi neolitikus telep” című, Szarvason 1915-ben önállóan megjelent füzetéből; ugyancsak Krecsmárik Endrének: „Kőkori gabonakalászsrajzok a szarvasi őstelepről” című és a Természettudományi Közlöny 1927. évi 113—116. lapjain megjelent értekezéséből és Kormos Tivadarnak a Barlangkutatás 1915. évfolyamának 153—163. lapjain megjelent „A Devence-barlangi praehistorikus telep Biharmegyében” c. értekezéséből.

E fejezet forrásaként megnevez még a szerző néhány könyvet, amelyek Krecsmárik utóbb említett dolgozatában is említve vannak s amelyeket Krecsmárik valóban használt is, jóllehet jegyzeteibe csúsztott hiba következtében nem mindig pontosan vannak megjelölve. Legyen elég e tekintetben a második kötethez adott irodalom felsorolásánál Bella Lajos: „Párhuzamos jelenségek a történelemelőtti korban” című értekezésére hivatkozni, amelyet (Krecsmárik elírása után) szerző is az Archeológiai Értesítő 1912. évfolyamában talált meg (350. l.), holott e sorok írója ezt az értekezést hiába kereste a folyóirat hasábjain.

Ugyancsak ilyen használatra mutat a Forrer közismert Reállexikonának említése, ahol a név épen úgy, mint Krecsmárik cikkének jegyzetében (T. T. K. 59 Kt. 114. l. 7. jegyzet) *Forrers*-nek van írva. A közlésben csak annyi a különbség, hogy míg Krecsmárik ezt írja: „Róbert Forrersnél azt találjuk...”, addig szerző *Forrers kutatásairól* beszél (316. l.), holott nyilvánvaló, hogy egy lexikon szerkesztője vagy

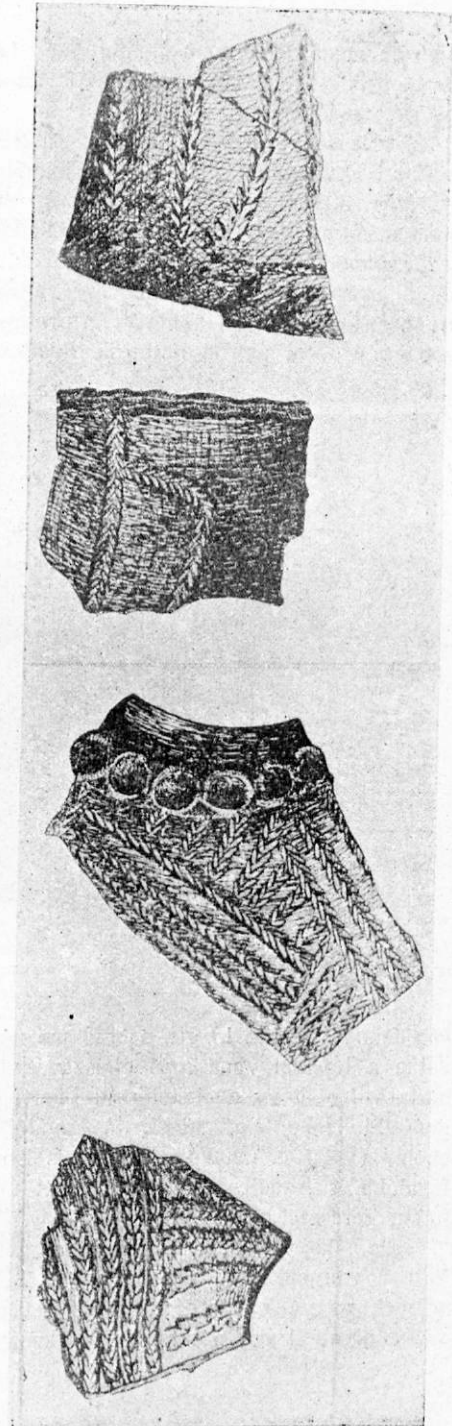

Fig. 1 kép.

kikkirója munkájában nem mindig, vagy talán épen nagyon ritkán közli a saját kutatásának eredményeit.

Az idézésnek ugyanezt a módját látjuk az Ebert Reállexikon cikkével kapcsolatban is. Míg Krecsmárik (u. ott 115. l.) azt mondja, hogy „Max Ebert königsbergi tanár *Reállexikonja* az árpáról úgy nyilatkozik...” addig szerző ezt a mondatot így változtatja meg: „Max Ebert königsbergi professzor az árpáról úgy nyilatkozik *Reállexi-*

szövegben állítanánk össze azokat a helyeket, ahol a szerző úgy használja fel az említett négy forrást, hogy kis változtatással mondatról mondatra követi ugyan forrásait, itt-ott szószerint is, de elfelejti megnevezni azokat. E helyett úgy emlegeti forrásainak forrásait, mintha azokat első kézből használta volna.

Ki kell jelentenünk, hogy eljárását jóhiszeműnek tartjuk s épen ezért hangsúlyozzuk, hogy ilyen esetekben a túlzott óvatos-

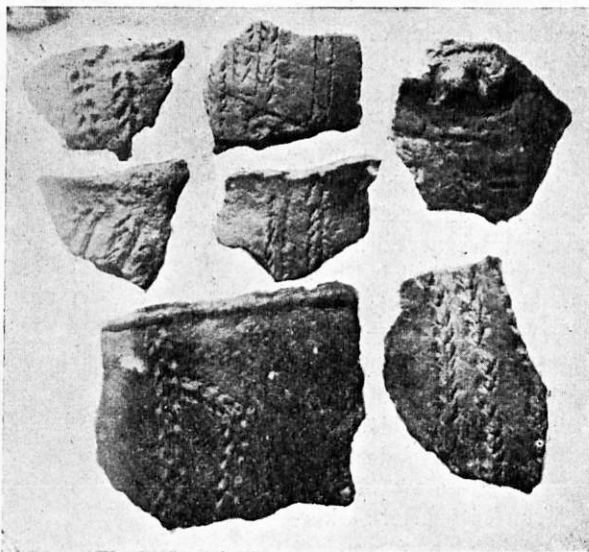

Fig. 2. kép.

konjában...“ (316. l.) Ha szerző megnézte volna a lexikon vonatkozó címszavát, láthatta volna, hogy a cikket nem Ebert, hanem Ed. Hahn írta, akinek „A kapától az ekéig“ (1904) c. munkáját szerző is ismeri legalább is Rapaics fennebb említett munkáján keresztül.)

Igaz, hogy ezzel az ismeretséggel is bajban vagyunk egy kicsit s ezt is kénytelenek vagyunk tagadóra venni. Ha nem volna olyan drága a nyomda, párhuzamos

ság az ajánlatos. Ez a mulasztás pedig több esetben is ismétlődik.

Ezt a módszert látjuk a 310–313. oldalakon ahol Rapaics cikkének a T. T. K. pót-füzetének 234–236. lapjain lévő bekezdéseit találjuk, kis változással, mondatról-mondatra követve s Rapaics nevével csak az utolsó bekezdésben találkozunk, de ott is úgy, hogy az előző bekezdésben foglaltakra nézve forrásként nincs megnevezve.

Ugyanez áll a Krecsmárik cikkének fel-

használására vonatkozólag is. (Lásd 314—316. és Krecsmárik i. m. 113—115. l.) Itt ugyan még ennyi óvatosságot sem látunk.

Ennek a résznek az elején mindjárt egy nagyon gondolkozóba ejtő dologgal találkozunk. Itt a szerző szószerint ezt írja: „Már munkám során is többször volt alkalmam azt a megfigyelést tenni, hogy az *ön-tudatlanul művészkedő nép elsősorban azokat a díszítő elemeket alkalmazza, amelyek*

Nincs is más magyarázat, minthogy ez a tetszetős megállapítás *Krecsmárik cikkében is megvan, de idézőjelben*. Ő ugyanis ezt a szépen megfogalmazott megállapítást Lyka—Kacsóli: A művészet könyve c. munkájából vette, amit szerző tudomásul vett ugyan, mert forrásai közt említi (350. l.), de ott, ahol valóban használta, nem tartotta szükségesnek megemlíteni.

Ugyanígy, de itt-ott idézőjellel hasz-

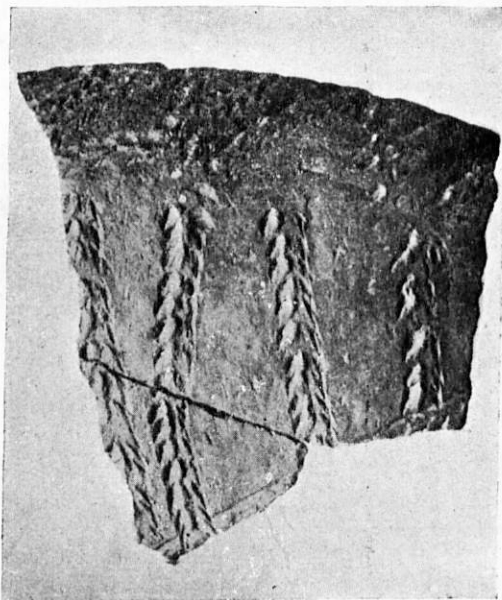

Fig. 3. kép.

valamely vonatkozásban vannak az ő foglalkozásával és az őt körülvevő termékkel”. (314. l.)

Meglep ez a megállapítás, mert előzőleg sehol sem talákoztunk olyan vonatkozással, amelyből ez a következtetés leszűrhető volna. Miért volt szükség erre a megállapításra akkor, amikor az előző részekben a pattogatott kukoricáról, dohányról és mákról volt szó?

nálta fel szerző a Kormos jelentését is. (Lásd 328—334. és Barlangkutatás idézett lapjait.)

Ezek után valóban nem lep meg az, ha egyes területekre, vagy jobban mondva csak egy lelőhelyre érvényes megfigyelést általánosít s még csak meg sem említi, hogy a megállapítását melyik lelőhely anyagával igazolja.

Legyen elég itt a 328. lap 2. bekezdé-

séből idéznem: „*Nem is talál az ember az Alföldön* sem torzító köszvényt (artis deformans) sem csont szúvasodást (caries), sem ízületi merevséget (ankylosis) vagy gümőkort még nyomokban sem a csontokon, holott a barlanglakó paleolit-kulturájú embernél ezek a betegségek mindennaposak voltak“.

Ennek az idézett résznek forrása Krecs-márikának a szapanosi halom leleteiről szóló önállóan megjelent munkája, amelyben szerinte ezeket találjuk: „*Nem is konstatál-*

munkában megkockáztatni, illetőleg általánosítani nem szabad, mert még azt találja hinni valaki, hogy nálunk minden ásatásnál orvos van jelen vagy legalább is megvizsgálja a csontokat, holott kevés kivétellel ilyen dolog csak a rendőrségnek bejelentett, talált csontvázaknál történik.

Azt hiszem, ezek a példák eléggé szemléltetik azt a különös módszert, melyet a szerző más forrásokra támaszkodó megállapításainál követ. De ugyanezt a módszert követi a képeknél is. A nagy képanyagból

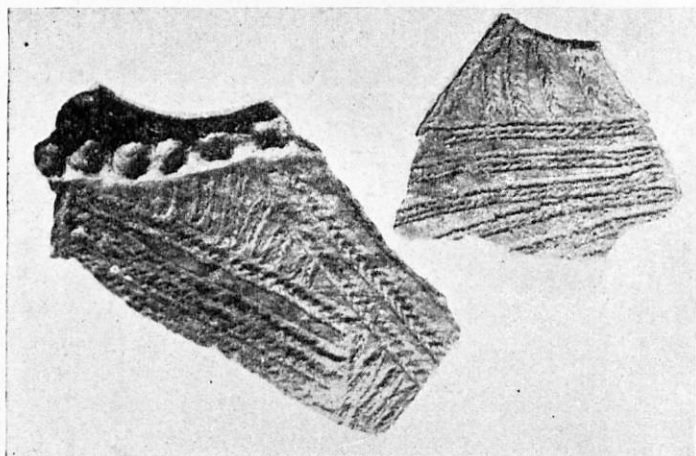

Fig. 4. kép.

hatni a szappanosi halomból kikerült embervázakon sem a torzító köszvényt (artis deformans), sem a csontszúvasodást (caries) ízületi merevséget (ankylosis) vagy a gümőkort, még nyomokban sem, holott a barlanglakó kőkori emberek között mindennaposak voltak e betegségek“. (13. 1)

Hogy ezen a nem idézett helyen kívül, ki és melyik lelőhely anyagát vette ilyen szempontból vizsgálat alá, nem tudjuk, de azt hisszük a szerző sem tudná megmondani. Ilyen állítást pedig egy tudományos

erre a részre 25 kép és 4 tábla jut, amelyek közül csak háromnál nem találkozunk a szerző nevével, ami azt jelentené, hogy *valamennyi az eredeti tárgyról készült*. Ezek közül kettőnél jelezve van, hogy Kormos után készült, (120 és 119), de az utóbbihoz tartozó szöveg elárulja, hogy „első tollrajzát Szombathy K. dr., a jelenleg bemutatottat a szerző készítette“. Úgy látszik, hogy ez a Devence-barlangból származó neolitikori idol szerzőt is ugyanarról az oldalról érdekelte, mint Szombathyt. Mennyivel ér-

dekesebb lett volna, ha a Szombathy rajzára hivatkozik s más oldalról rajzoja le ezt a nagyon érdekes idolt.

Ugyanígy vagyunk a 109. sz. képpel, amely egy neolithkori csónakot ábrázol szintén a szerző aláírásával. Ha nem csalódunk, ezt a képet (amely a II. kötet címlapját is díszíti.) Goessler: Der Urmensch in Európa c. (XVII. tábla 5.) munkájából ismerjük azzal a különbséggel, hogy ott nincsenek hegyek a víz partján, amit az igazat megvallva — itt sem értünk, hiszen az alföldi holocén emberről van szó.

Két kép van a könyvben, amelyeket egyszerűen kell tárgyalnunk, és pedig a 108. és 118. Mind a kettőn neolithkori kunyhók vannak ábrázolva; mindkettő a szerző rekonstrukciója. Az egyik a szerző kunyhó elméletét van hivatva szemléltetni, amely szerint a kunyhót az ősember „a mai mongol jurtákhoz hasonlóan képezett ki”. (308. l.) s nem valószínű, hogy a belsejében tüzet raktak volna (u. ott).

A másik kép a Krecsmárik és Szeghalmy által talált kunyhók rekonstrukciója. De hogy ezeket valóban találták-e? nem tu-

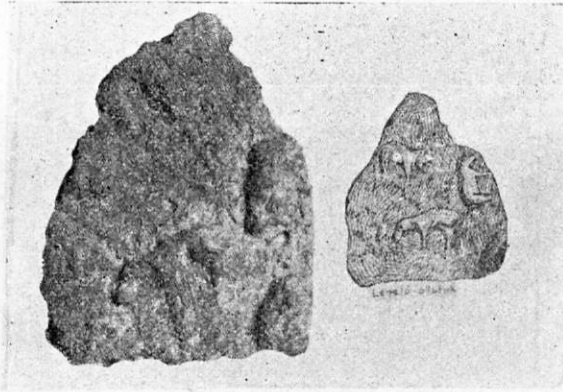

Fig. 5. kép.

Megállapítható, hogy a képek nagyobb része Rapaics és Kormos idézett munkáiból vannak véve s bár készséggel elismerjük, hogy onnan maga a szerző rajzolta ki, mégsem tartjuk indokoltnak, hogy ezeken névaláírása szerepel. Jogosan csak azokra a képekre lehet a nevet ráírni, amelyek valóban eredeti rajzok s nem közölt rajzoknak (esetleg mértékben változtatott) másolatai.

A 106. képen neolithkori és népvándorláskori edényeket mutat be a szerző saját felvétele alapján. Népvándorláskori edényeket azonban nem látunk a képen s a neolithkort is csak a többi leletek alapján hinnék el.

dom. Tompa Ferenc neolithikumról szóló nagy munkája még csak sejteti a kunyhókat, de itt már megoldást is találunk, ami homlokegyenest ellenkezik egyrészt a szerző fentebbi megállapításaival, másrészt az e sorok írója által feltárt négyszögű kunyhó romokkal. Arról nem is szólunk, hogy míg az előbbi esetben nem volt valószínű, hogy a kunyhók belsejében tüzeltek volna, addig az utóbbi képeken vígan jön ki a füst a kunyhók egészen más alakú tetején.

Még két képről kell megemlékeznünk, mielőtt a táblák anyagával foglalkoznánk. Az egyik a 127., amely egy bronzkorból való *hallstadi* kocsit ábrázol, amelyet ere-

deti, egykorú karc után rajzolt a szerző. Valóban nem értjük ezt a fából vaskarikát, vagy jelen esetben a szójáték kedvéért a bronzból vaskarikát. Tudunkkal *Hallstatt* a vaskor első periódusába tartozik, amit a szerző is jól tud. Inkább beszélhetne *hallstatti típusú* kocsiról, bár ebből a korból négykerekű kocsi rajzát is ismerjük épen magyar területről, Sopronból (Bella—Hillebrand: Az őskor embere és kulturája 248. l.), s itt kétkerekű kocsi van ábrázolva.

óta dolgozik. Azok a pontos adatok vannak hivatva a tószegi telep egész területére tisztázni a lakás kérdését s nem egy hevenyészett rekonstrukció s egy odadobott mondat, amely a *cölöpváros* utairól s pókháló rendszeréről beszél minden tudományos alap nélkül. (339. és 340. l.)

És most térjünk át a III. és IV. táblára. A III. tábla érinti egy kicsit e sorok íróját is. Igyekszünk azonban nem személyi vonatkozásában elintézni a kérdést, bár a 324.

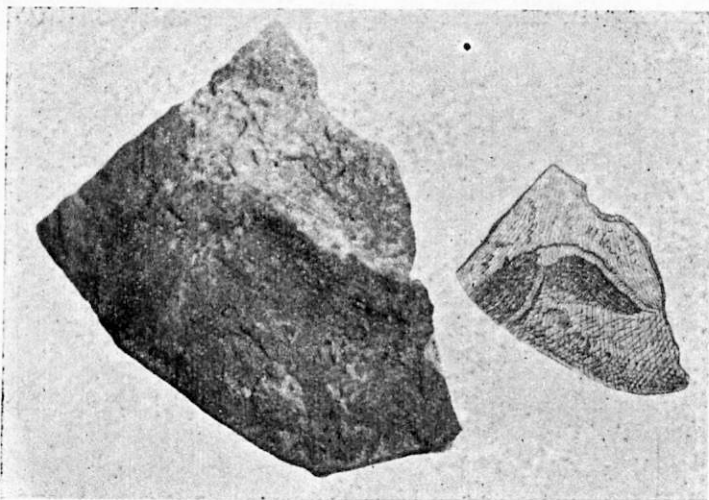

Fig. 6. kép.

Sokkal jobban szerettük volna, ha megnevezte volna azt a lelőhelyet, ahonnan ezt a rajzot ismeri, hiszen hasonlót töredékesen Hoernes is csak egyet ismer. (Urgeschichte der Bildenden Kunst in Europa. 2. kiadás 471. l.)

A másik a 128. kép, amelyen egy neolitikori *cölöpfalu* képét mutatja be a szerző, amelynek nyomait a tószegi Kuczorgódombon találták. E sorok írójának alkalma volt látni annak a nagyarányú munkának részleteit, amelyen Márton Lajos az eddig elért eredmények összegezése céljából évek

oldal az a rész, amely azt mondja, hogy „Ugyanis archeologusaink közül többen azt a nézetet vallják, hogy nem a gabonakalászt formázzák ezek a díszítések, hanem csupán annak illuzióját keltik, míg lényegileg a szalagdíszítések egy formájával, változatával volna dolgunk,” e sorok írójára vonatkozik. Ezt a megállapítást ugyanis e sorok írója tette, amikor az Európában talált körömdíszes edények chronológiájával foglalkozott. (Arch. Ért. 1929. 32. l.)

Nincs okunk rá, hogy az ott *fényképekkel* is alátámasztott megállapításainkat re-

videáljuk. Ma is álljuk. Nem tisztán a magunk véleményét szegezzük le akkor, amikor kijelentjük, hogy igazat adunk a szerzőnek akkor, amikor ezt állítja: „— *neolith földműves kultúra magyarországi állása ma még tisztázatlan*“.

Magunk is ezt valljuk, de sietünk hozzátenni, hogy mindaddig tisztázatlan is marad, amíg az ezután feltárható neolithkori telepeken — a cölöpépítmények módjára — konzerválódott gabonát s főleg annak szalmaszárait nem találjuk olyan mennyiség-

de a magunk részéről ezeket a kalászokat egyelőre kicsépelteknek tekintjük s ilyen értelemben többet nem beszélünk róluk.

Beszélni kell azonban a képekről. Szokatlan dolog, hogy könyvismertetésnél nemcsak képekre hivatkozik az ismertető, hanem új képeket is közöl. Minthogy azonban — minden felmerülhető kételkedés eloszlatását már most szükségesnek tartjuk, állításaink igazának bizonyítékaként, ehhez a szokatlan eljáráshoz kell folyamodnunk.

Nézzük először a III. táblát. Itt vannak

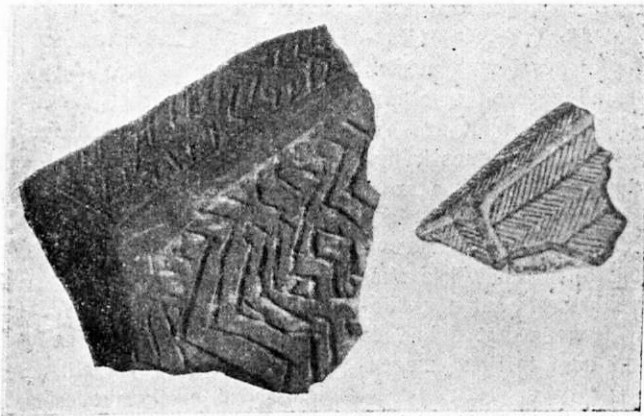

Fig. 7. kép.

ben, hogy azokból mikroszkópikus vizsgálattal a különböző fajokat meghatározni nem tudjuk. Tört cserepeken lévő díszítésekből, amelyeknek a technikája igen jól megfigyelhető s csak illuziót keltenek, ezt a kérdést megoldani nem lehet még akkor sem, ha a „telepes rendszerben kialakított földműves kultúrának“ hasonló bizonyítékait „az Alföldön oly nagy számban adódott szarvasi típusú lelőhelyeken“ (325. l.) ezrével találjuk is.

Nem vonjuk kétségbe, hogy a jövő kutatásai e téren, de az általunk megjelölt módszerrel eredményeket is fognak hozni,

összpontosítva azok a rajzok, amelyek a gabona központ bizonyítékaiul szolgálnak. Szerző gondosan vigyázott arra, hogy a töredékekből csak azok kerüljenek erre a táblára, amelyek szerinte igen alkalmasak a teoria bizonyítására. Azokat, amelyek a jól megfigyelhető technikai eljárás szemléltető volna, gondosan mellőzte, pedig ilyen is szép számmal van abban a gyűjteményben, ahonnan az anyagot kiválasztotta.

Költségekímélés céljából csak négy rajznak a fényképét mutatom be, (1. kép) párhuzamba állítva az eredetiről készült

fényképekkel. (2., 3., 4. kép.) A rajzok az eredetiről készültek, hiszen az anyagot csak nemrégiben bocsátotta szerző a szegedi városi múzeum rendelkezésére

Tévedés csak az 1. kép 1. ábrájánál van, amelyet szerző fordítva rajzolt le, s elhanyagolta azokat a bizonyításra nem alkalmas, de hasonló technikával készült bemélyedéseket, amelyek a perem szélén helyezkednek el. Így fordítva azonnal feltűnik, hogy a „kalászkok“ lefelé lógnak, épen úgy, mint az alatta való képen, ahol már erősen stilizáltaknak látszanak.

Ha valaki gondosan megnézi a fényképekről készült ábrákat (2., 3., 4. kép) s összehasonlítja a rajzról készült képekkel, láthatja, hogy a szerző egészen más formákat látott a díszítésekben, mint az „objektív“, s azok a nem mindig azonos irányba haladó gabonaszemek, melyeket a szerző olyan gondosan kirajzolt közönséges körömdíszítéssé degenerálódnak. Hasonlónak tartani valamit ahhoz, amit bele akarunk magyarázni, szabad, sőt ezt a gondolatot szuggerálni is megengedett dolog, de rajzban érzékeltetni nem tartjuk megengedhetőnek.

A IV. tábla anyaga a „földműveléssel kapcsolatos díszítésű edénycserepek Szarvasról“ összegyűjtött csoportját foglalja magában. Hogy mennyiben kapcsolatos a „vonalas dísz“, a „kis véső“, „a vakarópenge“, a „szarúpenge“ és az „okker alapon fekete-sáv-os töredék“ a földműveléssel, azt a könyvből nem tudjuk meg, de nem is keressük.

Jobban érdekel azonban bennünket az a töredék, amely egy újjal készített pontok között egy kecske fejét ábrázolja, amelybe szintén vitt valamit a szerző a saját gondolatából, de készséggel elismerjük, hogy a kecske ábrázolását mi is látjuk a darabon. Ennek a képeknek inkább a felírásához volna megjegyzésünk.

A kép alatt ugyanis ez áll: „Kecske a tarlón, v. esőben (?)“ Esetleg jégeső alkalmasabb lett volna, de ismerve a kecske természetrajzát, mi még más „vagyot“ is tudtunk volna aláírni.

Bármilyen „intenzív“ volt is a szarvasi gabonatermesztés, kétségbe vonjuk, hogy az ősember tarlót hagyott volna. A bronzkorban, ahonnan már sarlókat is ismerünk, nem vonjuk kétségbe, de a neolithikumban nem hisszük, hogy arattak volna. Nyűtték a gabonát épen úgy, mint ma a kendert, (amit dacára annak, hogy a szerző ebből készített a kunyhók nyílásának takaróját (328. l) nem ismert az ősember, mert ilyen maradványokat nem ismerünk). Olyan penge nincs a kőkorbán, amellyel gabonaszárat aratás módjára vágni lehetett volna, ha még olyan éles is, mint a kőkori „borotva“, melyet a szerző szintén ismer (303. l.) valószínűleg a hozzátartozó „orvosságos tegely“-lyel és „illatszer csészével“ együtt. (304. l.)

Ugyancsak ezen a táblán mutat be a szerző egy töredéket, amely alatt ez a felírás olvasható: „Jelgő állatok“. A képen különböző elhelyezkedésben négy állat látható. Ugyanezt a képet ismerjük a Krecsmárik rajzából, a szappanos leletekről szóló füzet III. tábláján, de ezen (14. á.) két sejtelmes körvonalú állat van rajzolva s a hozzátartozó szövegben ez áll: „állatokat utánozó szabálytalan alakú plasztikus díszek“. Minthogy a két ábrázolás közt lényegesen eltérő különbség van, az eredeti darabokhoz folyamodtunk s kellő tisztogató után lefényképezve a szerző rajzával együtt közöljük. (5. kép.) Megjegyezzük, hogy a gyűjteményünkben és a városi múzeumban lévő szabálytalan dudorodásokkal díszített töredékekről egész ménest lehetett volna rajzolni.

Ugyanígy vagyunk a táblán ábrázolt kunyhóval is, amelynek rajza sehogy sem

egyeznek a fényképekkel. Arról nem is beszélünk, hogy ez a perspektívával rajzolt kép egyáltalában nem igazolja a szerző fennebb ismertetett kunyhó elméletét, még kevésbé a kunyhó rekonstrukciókat. (6. kép.)

Legérdekesebb azonban a fenyőtűket ábrázoló rajz. Erre azért volt szükség, mert szerző ebben „teljes analógiát” talált ahhoz a darabhoz, amelyet Dabason talált. Ez a rész egy kicsivel több figyelmet érdemel.

Ezek a „fenyőtűk” — írja a szerző a 321. lapon, — nem mutatják a tipusos fenyőtűformát. Enyhén görbülő, hajladozó levélkéik, a szár is hiányzik róluk, noha a fenyőtűnél ez az egész díszítőelem alapja. Az ősember hű másolója a természetnek, tehát nem véletlenül és nem szeszélyből csinálta ezeket a leveleket így. Ő ilyen növényt termesztett és én hajlandó vagyok azt is feltenni, hogy ezek a levelek a zsenge, zöld árpat, rozstot, vagy búzát ábrázolják. Lehet ugyanis, hogy ismerte a neolithkori ősember a fenyőt, hisz a Hegyalja, vagy a Pilisi domb-ság nem volt messze hozzá, de nem utánozta az életén kívül eső növényfajt akkor, amikor a számára életet jelentő gabona növények állandóan szeme előtt voltak.

Szerző elismeri, hogy „az ősember hű másolója volt a természetnek”. Ebben egyek vagyunk, de e sorok írója épen erre az egy megállapításra épített akkor, amikor illúzióknak minősítette a „kalász” rajzokat s azt állította, hogy első a naturális ábrázolás s a stilizálás csak aztán jön. A „kalászkok” pedig mint akár a szerző rajzaiból is megállapítható, sohasem egyes „kalászkok”, hanem — ha megmaradunk a kép mellett — mindenkor hosszú, összefüggő vonalakat ábrázolnak, tehát legfeljebb (?) stilizálnak.

De most ne keressük ezt, hanem a fenyőtűket, vagy ha úgy tetszik, a „zsenge zöld árpat, rozstot, vagy búzát”. Hát ezt

hiába keressük, azzal a közleménnyel egyetemben, amelyet szerző a T. T. K. pótfüzeteiben, 1930-ban írt erről, mert egyiket se találjuk.

Volt a városi múzeum által megvásárolt szappanosi anyagban egy darab, amelynek formája teljesen megegyezett a szerző rajzában feltüntetett alakkal. Ezekben valóban láttunk egészen bizonytalan formájú vonalakat, amelyeket azonban erős szinter réteg s egy preparáló enyves, vagy sellakkos anyag takart. A szerző ezt a tisztátalan darabot rajzolta le, ami eredeti állapotában sem azt a rajzot mutatta.

Ezt a darabot szeszben és sósavban kiáztattuk s azt kaptuk meg, amit előre is gyanítottunk, de amelyre szerző nem volt kíváncsi: a fényképben (7. kép) mellékel *szalagdiszes* darabot, amely igazán nem a „búzakalász” teória igazolására alkalmas, hanem azok közé a kevés darabok közé tartozik, amelyek a szappanosi leleteket a tiszai-kultúra anyagához kapcsolják. Tévedni szabad, de arra vigyázni kell, hogy ez a tévedés másokat is tévedésbe ne ejtsen, ami az utolsó három rajznál igen könnyen megtörténhetik.

Láttuk a módszert, mellyel szerző forrásait kezeli, láttuk a rajzokat, amelyekkel állításait bizonyítani akarja s ennek bemutatásával kijelentések nélkül is beszélünk a munka értékéről.

Csak azt az egyet kell még megindokolnunk, miért tartottuk szükségesnek, hogy ilyen behatóan foglalkozzunk a munkával.

Szerzőnek vannak munkái, amelyek idegen nyelven is megjelentek s közel fekszik a gondolat, hogy ez a munka is megjelenhetik fordításban s kikerül a külföldi szakörök kezeihez s ott nagyon furcsa véleményekkel lesznek a magyar archeológusok munkájáról, ha azt látják, hogy az Alföldön élt ősember kulturképét a Természettudományi Közlönyben közölt néhány, egyéb-

ként értékes értekezés alapján meg lehet írni.

Lehet, hogy ez megtörténik s véleményt is alkotnak, de akkor legalább igazolni tudjuk, hogy a módszert itthon is észrevettük s talán még idejében óvást emeltünk ellene.

Könyvének e fejezetét későbbi korokra utalva ezzel fejezi be a szerző: „Az Alföld geológiai multjának tárgyalása során nem is tartom szükségesnek, hogy ezekkel az időkkel foglalkozzam...“ Igaza van a szerzőnek! De mi már azt is elengedtük volna, mert akkor a szakszerűen megírt többi részt, — amelyről egyébként szakemberek hivatása ítéletet mondani, — ezzel a kis szépséghibával nem rontotta volna el. Így kihívta maga ellen a régészet kritikáját, amit már a rábapüspöki kannibálizmus háromszoros megjelentetésével is megérdemelt volna.

Banner János.

Magyarország régészeti irodalma 1929-ben. *)

I. Őskor.

ijj. dr. Saád Andor: *A Bükk hegységben végzett újabb ásatások eredményei.* (Arch. Ért. 1929. évi. 238—247. old.)

Szerző ismerteti mindazoknak a kutatásoknak eredményeit, melyeket a bükk-hegységi Szeleta és istállóskői barlangokban eddig végeztek. 1927-ben Saád is ásatott az istállóskői barlangban, amelyet először Hillebrand Jenő kezdett ásatni 1911-ben. A Hillebrand által aurignacien korúnak megállapított barlang leghátulso részében 8 réteget sikerült szerzőnek feltárnia, melyek közül a legfelső neolithikus, a legalsó pedig sárga törmelékes agyag, melyen aurignacien tűzhelyet talált. Az 5. rétegen szintén tűzhely volt, kevésbé ti-

pikus aurignacien pengékkel. Az alsó tűzhelyből csonteszközök és több „kiskevélyi penge“ került elő. Az egyik csonteszköz egész hosszában egy vércsatornát válytak, amely valószínűleg az elejtett vad elvéreztetésére szolgált.

A barlang elülső részében talált tüzelőgödör feltárása nagyon szép eredménnyel járt. A humusz és mész által bekéregzett csillámos agyag lefejtésével 200-nál több, többé-kevésbé égetett ember-, főleg gyermekcsontokat találtak, amelyből Saád a kannibalizmusra gondol. A tűzhelyből obsidiánból, csontból és agancsból készült eszközökön kívül több edény töredéket is szedtek ki. Az edény töredékek közül legfontosabb egy svasztikás töredék.

A Szeleta barlangban Hillebrand ásatott 1928-ban L. C. G. Clarke, cambridgei egyetemi tanárral. A barlang palaeolithikus anyaga a solutréen korba való. „Hochsolutréen“ korú a barlangból előkerült két lándzsahegy. A Szeleta IV. szintjéből egy hasított végű csonteszközt mutat be Saád dr., amelyhez hasonlót Hillebrand a Pálffy-barlangban talált. Megállapítható erről, hogy a franciaországi késő-aurignacienkorból előkerült hasonló csonteszközöknek felel meg. Ennek alapján szerző Hillebrand Jenővel együtt bizonyosra veszi, hogy az aurignacien nyugatról vándorolt keletre, szemben Menghin és Bayer megállapításaival.

Laczkó Dezső: *Őstörténeti adatok a Balaton környékéről.* (Évi jelentés a Veszprémmegyei Múzeum és múzeumi könyvtár 1928/29. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról.)

Ságvár községtől délnyugat felé egy domháttság húzódik. A Jaba-völgyi szakaszának Horhosi völgyszakadékaiban már 1922-ben *Elephas primigenius* zápfogakat és egyéb csonttöredéket találtak. 1928-ban,

*) Az ismertetésben csak az 1930. decemberéig beérkezett folyóiratok cikkei vannak.